

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Ковальчука Василя Івановича на дисертаційне дослідження
КОСТЕНКО ОКСАНИ ВАСИЛІВНИ

на тему «Формування професійних компетентностей майбутніх
обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами інформаційно-
комунікаційних технологій», представленого на здобуття наукового
ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за
спеціалізаціями)

Актуальність теми дисертаційної роботи

Основними факторами забезпечення економічної стабільності держави є якість професійної підготовки в закладах освіти. Сучасні процеси глобалізації та цифровізації формують зміни у світових економічних відносинах, структурі промисловості, що актуалізує нові вимоги до якості робочої сили на ринку праці й супроводжується зростанням кваліфікаційних вимог у більшості професій. Перед системою професійної (професійно-технічної) освіти постає завдання забезпечення високого рівня підготовки кваліфікованих кадрів відповідно до сучасних і перспективних потреб ринку праці та суспільного життя, міжнародних стандартів і практик, створення умов для формування і розвитку актуальних професійних компетентностей особи, що необхідні для її успішної професійної діяльності та самореалізації. На сьогодні дедалі більше професій потребують набуття високого рівня цифрових навичок та володіння новими технологіями, що вимагає переосмислення цифрової трансформації у сфері освіти. Тому, це створює певний виклик для сучасної системи професійної (професійно-технічної) освіти, яка також має відповідати світовим тенденціям цифрового розвитку, й відповідно потребує докорінних цифрових змін. В цьому аспекті актуальності набуває потреба оновлення освітніх програм на всіх рівнях освіти та включення розвитку цифрових компетенцій до ключових, якими повинні володіти представники різних професій, а також створення єдиного цифрового середовища, яке б об'єднувало всіх суб'єктів освітньої діяльності й забезпечило простір для комунікації та обміну даними.

Костенко Оксана Василівна запропонувала новий підхід до розв'язання означених завдань, що полягає в запровадженні технології формування професійних компетентностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій при підготовці кваліфікованих робітників за професією «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних».

Таким чином, дисертаційне дослідження «Формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами інформаційно-комунікаційних технологій» є актуальним і своєчасним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами

Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної теми кафедри психології, педагогіки та філософії Кременчуцького національного



університету імені Михайла Остроградського «Психолого-педагогічні засади реформування організації та змісту діяльності вищої школи в Україні (теоретико-методологічний аспект)» (реєстраційний №0116U004581) та «Підготовка майбутніх фахівців в інформаційному середовищі педагогічних закладів освіти» (реєстраційний №0122U000108) Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Достовірність і наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертанткою *уперше*: визначено та теоретично обґрунтовано сутність педагогічних умов формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами інформаційно-комунікаційних технологій; *розроблено* технологію, яка відображає взаємозв'язки між вимогами Стандарту професійної (професійно-технічної) освіти і ринку праці, метою, завданнями, принципами, функціями, професійними компетентностями, електронний навчально-методичний комплекс, інформаційно-освітнє середовище, педагогічними і організаційними умовами, змістом навчання, критеріями, компонентами, показниками та рівнями сформованості професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами інформаційно-комунікаційних технологій; *розроблено* методику створення електронних навчально-методичних комплексів за компетентностями засобами інформаційно-комунікаційних технологій за освітньою програмою для підготовки кваліфікованих робітників із професії «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних».

Оксаною Василівною *удосконалено* зміст професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних в умовах воєнного стану в Україні та всесвітньої пандемії.

Подальшого розвитку набули зміст, форми і методи професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у процесі професійно-теоретичної підготовки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації

Вивчення джерельної бази (291 найменування, з яких 34 – іноземними мовами), яке здійснила здобувачка, дає підстави стверджувати, що вихідні дані дисертаційної роботи є ґрунтовними, базуються на аналітичному матеріалі й дають змогу виокремити істотні суперечності, на розв'язання яких було спрямовано дослідження. Аналіз використаних джерел дав змогу дисертантці всебічно висвітлити педагогічні аспекти досліджуваної проблеми, визначити суть базових понять дослідження.

Аналіз тексту дисертації Костенко Оксани Василівни дав змогу дійти висновку про наукову обґрунтованість і достовірність отриманих результатів.

Викладений у вступі науковий апарат дисертаційної роботи дає можливість сформулювати достатньо цілісні уявлення про обраний ракурс роботи, його будову, інструментарій, способи інтерпретації отриманих

результатів.

Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів сприяло застосування комплексу методів наукового дослідження, серед яких найбільш продуктивними виявлено:

– *теоретичні*: аналіз філософської, психологічної й педагогічної літератури, монографій, дисертаційних праць та їх узагальнення, системно-структурний аналіз проблеми; синтез, порівняння, узагальнення для вивчення стану дослідженості проблеми, обґрунтування організаційно-педагогічних засад створення інформаційно-комунікаційного освітнього середовища, структури формування професійних компетентностей обліковців з реєстрації бухгалтерських даних, принципів організації освітнього процесу засобами інформаційно-комунікаційних технологій, сутності, критеріїв та рівнів сформованості професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних; моделювання для розробки моделі проектування інформаційно-освітнього середовища в закладах професійної (професійно-технічної) освіти;

– *емпіричні*: анкетування, бесіди, опитування, тестування, педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний) із якісним та кількісним аналізом результатів наукового пошуку для визначення рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами інформаційно-комунікаційних технологій;

– *статистичні*: математичні методи обробки й аналізу отриманих експериментальних даних для кількісного та якісного аналізу емпіричних даних, що дали змогу оцінити вірогідність результатів дослідження.

Вибір методів дослідження зумовлений визначеною метою й адекватний завданням, які розв'язує авторка.

Отримані експериментальні дані та результати їх опрацювання вказують на ефективність технології формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Новизна та вірогідність загальних висновків дисертації підтверджуються результатами дослідження і загалом не викликають сумніву.

Дисертацію написано на належному науковому рівні. Здобувачка володіє теорією проблеми й методами її дослідження. Позитивне враження справляє оформлення роботи, вміщені в ній табличні та графічні матеріали.

Значення для науки і практики отриманих авторкою результатів

Дисертаційне дослідження Костенко Оксани Василівни містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати розв'язують низку важливих загально педагогічних завдань.

Заслужовує уваги практичне значення отриманих результатів дослідження. Авторкою впровадженні в освітній процес закладу професійної (професійно-технічної) освіти технології формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами інформаційно-комунікаційних технологій, яка може бути

використана як підґрунтя для організації освітнього процесу для майбутніх фахівців професій та спеціальностей економічного спрямування; оновлено зміст предметів «Теорія бухгалтерського обліку», «Бухгалтерський облік», «Економіка підприємства», «Статистика», «Фінанси», «Інформаційні системи і технології в обліку», «Основи оподаткування»; розроблено дистанційні навчальні курси цих предметів на платформах Moodle, GoogleClassroom та впроваджено їх в освітній процес; розроблено методичні матеріали для проведення онлайн-семинарів, майстер-класів у дистанційному режимі; розроблено методичні рекомендації для викладачів, майстрів виробничого навчання та здобувачів освіти.

Практичне значення дослідження підсилюється й тим, що результати дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес Вищого професійного училища №7 м. Кременчука Полтавської області (Довідка про впровадження № 06/р2-394 від 04.10.2022р.), ДПТНЗ «Професійний аграрний ліцей» м. Кобеляки (Довідка про впровадження № 05-13/189 від 05.10.2022р.), ДНЗ «Гадяцьке вище професійне аграрне училище» (Довідка про впровадження № 280 від 03.10.2022р.), Професійно-технічного училища № 50 м. Карлівка (Довідка про впровадження № 525/02-13 від 04.10.2022р.).

Отримані авторкою висновки та результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у процесі підготовки здобувачів освіти за професіями: «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних», «Контролер-касир», «Адміністратор залу (у підприємствах торгівлі)», «Касир торговельного залу», «Продавець непродовольчих товарів», «Продавець продовольчих товарів».

Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Логіка і послідовність викладу тексту дисертації спрямована на розв'язання завдань дослідження.

Дисертантка окреслила науковий апарат дослідження. Для досягнення мети та розв'язання завдань дослідження використані ефективні теоретичні, емпіричні та статистичні методи. Всебічне вивчення проблеми, стану її наукової розробленості надало змогу авторці сформулювати поняттєво-категоріальний апарат дослідження, докладно проаналізувати комплекс теоретичних і методичних засад, зробити висновки. Усі частини дисертації вирізняються послідовністю та чіткою логікою викладу матеріалу, що засвідчує про сформованість у дисертантки дослідницьких умінь та наукової культури.

У першому розділі – «Теоретичні засади формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами інформаційно-комунікаційних технологій» – схарактеризовано зміст основних понять формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами інформаційно-комунікаційних технологій які об'єднані в три групи основних дефініцій (формування професійних компетентностей, інформаційно-комунікаційні

технології та організація освітнього процесу в умовах дистанційного та змішаного навчання).

Визначено структуру компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних: ключові, загальнопрофесійні та професійні. Виокремлено структурні елементи професійних компетентностей: формування компетентностей з теорії бухгалтерського обліку; оволодіння знаннями про бухгалтерський (фінансовий) облік, оволодіння знаннями про економічну діяльність підприємства, статистику та фінанси, оволодіння інформаційними системами і технологіями в обліку, оволодіння основами оподаткування.

Встановлено можливості інформаційно-комунікаційних технологій в організації освітнього процесу у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Розроблено модель впровадження інформаційно-комунікаційних технологій для розвитку навчальних комунікацій у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, яка складається з 3-х блоків: основні принципи використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; розвиток навчальних комунікацій; стимулювання вмотивованості до професійного зростання.

Схарактеризовано пасивну, активну та інтерактивну моделі навчання. Досліджено особливості онлайн, мобільного та комбінованого навчання, визначено їх переваги та недоліки. Виокремлено моделі змішаного навчання, на підставі аналізу яких визначено його сильні та слабкі сторони.

Проаналізовано особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій при організації освітнього процесу за різних форм навчання та визначено підходи до організації функціонування змішаного навчання, що визначають рівні використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі (для спрощення процесу управління курсом, для збагачення якості навчального досвіду, для підтримки навчання). Здійснено класифікацію засобів змішаного навчання за ступенем синхронності/асинхронності.

Розроблено модель інформатизації закладів професійної (професійно-технічної) освіти, яка включає наступні блоки: концептуальний та проєктний (соціальне замовлення, мета, принципи професійної освіти, структура компетентностей, методологічні підходи, завдання та функції); процесуальний (окреслює зв'язок сфери застосування інформаційно-комунікаційних технологій з педагогічними умовами інформатизації закладів професійної (професійно-технічної) освіти); організаційно-технічний (охоплює зміст, методика та методологію інформатизації освіти, педагогічні технології із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, критерії, показники, рівні інформатизації закладів професійної (професійно-технічної) освіти та результат).

Представлено проєкти інформаційно-освітнього середовища Вищого професійного училища №7 м. Кременчука Полтавської області «Віртуальний портал» та «Діджиталізація професійної освіти в умовах змішаного навчання з професії «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних», які містять мету, завдання, функції, схему функціонування, опис структури сайту та навігаційної системи.

У другому розділі – «Забезпечення формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами інформаційно-комунікаційних технологій» – виокремлено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами інформаційно-комунікаційних технологій (створення умов для розвитку цифрової грамотності викладачів; організація комп'ютеризації та інформатизації освітнього процесу професійно-теоретичної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних; використання онлайн-сервісів та інформаційних технологій в організації освітнього процесу; розробка електронних навчально-методичних комплексів на засадах компетентнісного підходу).

Розроблено експериментальну технологію формування професійних компетентностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій, яка містить цільовий, змістовний, навчально-педагогічний та результативний компоненти. Охарактеризовано кожен компонент. За результатами SWOT аналізу впровадження означеної технології в організацію дистанційного та змішаного навчання в умовах військового стану та всесвітньої пандемії виявлено її позитивні та негативні сторони.

Заслужують особливої уваги розроблені авторкою електронні навчально-методичні комплекси за модулями та предметами професійно-теоретичної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних із зазначенням їх апробації на внутрішньому, обласному, всеукраїнському рівнях. Визначено переваги використання авторських електронних навчально-методичних комплексів у процесі формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних.

У третьому розділі – «Дослідно-експериментальна перевірка педагогічних умов формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами інформаційно-комунікаційних технологій» – представлено хід експериментального дослідження та проаналізовано його результати.

Визначено критерії та показники сформованості професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами інформаційно-комунікаційних технологій: мотиваційний (мотиви навчання, усвідомлення значення професійних компетентностей), когнітивний (цифрова грамотність, ставлення до організації освітнього процесу; ефективність навчальної діяльності, рівень теоретичних знань), професійно-діяльнісний (сформованість професійних вмінь, оцінка написання та захисту дипломних робіт). Відповідно до критеріїв та показників встановлено рівні сформованості професійних компетентностей: I – низький; II – середній; III – достатній; IV – високий.

Експериментально доведено ефективність розробленої технології формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Аналіз та узагальнення результатів експериментального дослідження

дали авторці змогу виявити позитивну динаміку у рівнях сформованості професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами інформаційно-комунікаційних технологій за всіма критеріями.

Статистичний аналіз результатів формувального етапу експерименту підтвердив об'єктивність змін, що стали підставою для висновку про те, що результати, одержані в процесі експериментальної перевірки експериментальної технології формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних, свідчать про її ефективність і доцільність впровадження в освітній процес закладів професійної (професійно-технічної освіти).

Висновки до всіх трьох розділів дисертації є достатньо обґрунтованими. Загальні висновки відповідають завданням виконаного дослідження. Представлені в дисертації таблиці (28), рисунки (46), додатки (21) розкривають і уточнюють викладений матеріал.

У мовностилістичному оформленні дисертації враховано особливості наукового стилю мовлення. Чітку логічну структурованість роботи забезпечують лаконічні висновки та узагальнення, систематизація матеріалу в таблицях та діаграмах після окремих масивів інформації.

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження у наукових фахових виданнях

Наукові результати дисертації висвітлені у 26 публікаціях (із них – 18 одноосібних); 4-х інтерактивних навчальних посібниках, 1 інтерактивному збірнику завдань, 8 статтях у наукових фахових виданнях України, 4 статтях у зарубіжних виданнях (1 з яких індексована в наукометричній базі Web of Science), 1 розділі у колективній міжнародній монографії, 8 тез доповідей у збірниках матеріалів конференцій.

Матеріали дисертації пройшли достатню апробацію. Основні положення й результати роботи оприлюднено та обговорено на науково-практичних конференціях різного рівня, а саме: 3 міжнародних, 7 всеукраїнських.

Ідентичність змісту анотації і основних положень дисертації

Текст анотацій, представлених українською та англійською мовами, є ідентичним та висвітлює основні положення дисертаційного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи наукове та практичне значення отриманих дисертанткою результатів, вважаємо за необхідне зазначити окремі дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційної роботи.

1. У вступі дисертації, доцільно було б ширше представити нормативно-правову базу в межах якої здійснювалося дослідження. Поза увагою авторки залишились також Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022-2027 роки, Концепція цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року

та ін.

2. У науковій новизні авторка зазначає, що нею удосконалено зміст професійної підготовки майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних в умовах воєнного стану в Україні та всесвітньої пандемії. Бажано було б уточнити, у чому саме полягає удосконалення.

3. У підрозділі 2.1 авторка презентує виокремлені педагогічні умови формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами інформаційно-комунікаційних технологій, проте не достатньо обґрунтовує наукові засади їх виокремлення.

4. На рис. 2.9. представлено графічне зображення технології формування професійних компетентностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій (с. 132) доцільно показати графічно зв'язки між компонентами.

5. Уважаємо, що потребують уточнення формулювання визначених авторкою професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних: формування компетентностей з теорії бухгалтерського обліку; оволодіння основами оподаткування; оволодіння знаннями про бухгалтерський (фінансовий) облік; оволодіння знаннями про економічну діяльність підприємства, статистику та фінанси; оволодіння інформаційними системами і технологіями в обліку (сс. 103, 132). Оскільки, за нормативним визначенням (Закон України «Про освіту»), компетентність – це динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність. Такої ж позиції дотримується авторка у визначенні змісту і структури професійних компетентностей поданого на с. 50.

6. Вважаємо не коректною назву розділу 3. «Дослідно-експериментальна перевірка педагогічних умов формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами інформаційно-комунікаційних технологій», оскільки відповідно мети дослідження, експериментальній перевірці підлягала технологія формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження.

Загальні висновки

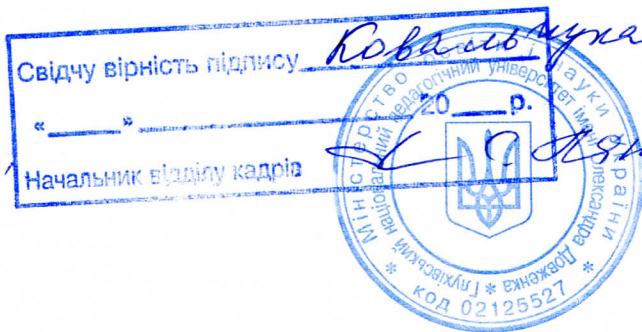
Аналіз дисертаційної роботи та опублікованих праць дає підстави зробити висновки про те, що дисертаційне дослідження Костенко Оксани Василівни на тему «Формування професійних компетентностей майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних засобами інформаційно-комунікаційних технологій», є завершеним, цілісним, самостійним науковим дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення, заслуговує на позитивну оцінку та відповідає встановленим вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а саме вимогам

пунктів п. 6-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. Це дає підстави для присудження Костенко Оксані Василівні наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри професійної освіти
і технологій сільськогосподарського виробництва
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка

Василь КОВАЛЬЧУК



Ковальчук В.Г.

Лавинова, пров. грама, вкл. 6/1